

МАКТАБГАЧА КАТТА YOSHDAGI BOLALARNING MUSTAQIL MUSIQIY FAOLIYATINI TASHKIL ETISH USLUBI

Nurmatova I.T.

*Nizomiy nomidagi TDPU «Maktabgacha ta'lim metodikasi» kafedrası v/b dotsenti,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

Tayanch so'zlar: tarbiyachi, tarbiyalanuvchi, usul, vosita, musiqiy teatr, musiqiy cholg'u asboblari, ritmika.

Ключевые слова: педагог, дошкольник, метод, музыкальный театр, музыкальные инструменты, ритмика.

Key words: educator, student, method, tool, musical theater, musical instruments, rhythm.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida mustaqil musiqa faoliyati bolalar tomonidan ma'lum bilimlarning o'zlashtirilishi, kerakli ko'nikma, malakalarning egallanishi, musiqa taassurotlarining jamg'arilishiga asoslanadi. Bunga musiqa mashg'ulotlari, bayramlar va ko'ngil ochishlarni to'g'ri tashkil qilish, shuningdek, tarbiyachilarning bilvosita bo'lsa ham bolalarning mustaqil musiqa faoliyatlariga rahbarliklari tufayli erishiladi. Bola va uning qobiliyatlarining o'sishi katta kishi tomonidan uyushtiriladigan faoliyatda: qo'shiq, ritmika, musiqa tinglash va musiqa asboblari chalishda sodir bo'ladi. Bolalar o'zlarining musiqa eshitish tajribalari asosida o'z tasavvurlarini qo'shiq, o'yin, raqs ijodida namoyon qilishga va musiqa savodining oddiy elementlarini egallashga qodirdirlar. Shu bilan birga faoliyatning har bir turi umuman musiqa qobiliyatlarining o'sishiga, maxsus qobiliyatlarining shakllanishiga masalan, ashula aytish, qo'shiqchilik ovozi va kuy qobiliyatining tarkib topishiga yordam beradi.

Bularning barchasi turli tashkiliy shakllarda: mashg'ulotlarda, o'qishdan tashqari ishlarda va mustaqil faoliyatlarda bo'lib o'tadi. Bolalarda badiiy didning shakllanishiga atrof-muhit sezilarli ta'sir qiladi. Shuning uchun bolalarga musiqa faoliyatiga qiziqishni singdirish va bu qiziqishni doimiy saqlash uchun guruh xonasida maxsus joy ajratish hamda uni turli qo'llanmalar—didaktik o'yinlar,

texnika vositalari (radio, diaproektor, magnitofon va boshqalar) bilan jihozlash lozim.

Hamma san'at turlarida bo'lganidek musiqada ham atrof-muhitni aks ettirish xususiyatlari mavjud. Uning emotsional mazmunini so'zlar orqali tushuntirish qiyindir. Musiqa asarlarini idrok qilish kishining umumiy emotsional rivojlanganligiga bog'liqdir. Bolalarning musiqaviy rivojlanishlari muvaffaqiyatliroq bo'lishi maqsadida musiqani idrok etish jarayonini osonlashtirishi mumkin bo'lgan, uni yaxshiroq tushunishga yordam bera oladigan xilma-xil qo'llanmalardan foydalanish zarur.

Masalan, bolalarni tovushning yo'g'on-ingichkaligini farqlashga qo'ng'iroqchalar, doiralar yordamida o'rgatish mumkin; tembr haqida tushuncha berish uchun turli musiqa asboblarning ovozini eshittirish yoki turli ovoqli o'yinchoqlar chiqaradigan (mushuk, sichqon, kuchuk va boshqalar) tovushlarni qiyoslash mumkin. Ba'zi pedagoglar musiqani idrok etishni asarlarni tinglayotgan vaqtda shunga muvofiq keluvchi illyustratsiyalar, diapozitivlar, diafilmlar taqdim etib, mavzuni o'zlashtirishlariga yordam beradi.

Bolalarning mustaqil musiqiy faoliyati ularda tashabbuskorlik, mustaqillik va ijodiy faoliyat kabi shaxsiyat xususiyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Tarbiyachining vazifasi bolalarni musiqa mashg'ulotida olgan ko'nikmalarini bolalar bog'chasining kundalik hayotida qo'llashga undashdir. Bolalarning mustaqil musiqiy faoliyatini rivojlantirish uchun guruhda bolalar musiqa asboblari, didaktik o'yinlar, qiziqarli o'yinchoqlar joylashtiriladigan «musiqiy burchaklar» bilan jihozlangan bo'lishi kerak. Bolalarning mustaqil musiqiy faoliyatga bo'lgan qiziqishini kuchaytirish uchun tarbiyachi oyiga bir marta «musiqiy burchak» dagi qo'llanmalarni yangilab, yangi atributlar va didaktik o'yinlar bilan to'ldirishi kerak. Bolalarning mustaqil musiqiy faoliyatini rivojlantirish uchun guruhdagi (musiqiy va teatr zonasi) musiqiy burchak katta ahamiyatga ega. Guruhda musiqa asboblarning mavjudligi allaqachon bolani ularni qanday chalishni o'rganishga undaydi va musiqiy va didaktik materiallar yordamida siz turli xil o'quv vazifalarini bolalar uchun ochiq bo'lgan o'yin shaklida hal qilishingiz mumkin (masalan, rivojlanish ritm hissi, tembr, dinamik eshitish va boshqalar).

Musiqiy burchak tashkil etishda quyiladigan asosiy talablar mavjud:

- Musiqiy burchakning estetikasi, uning alohida elementlari.
- Har bir yosh guruh uchun barcha zarur imtiyozlarning mavjudligi.
- Bolalarning mustaqil musiqiy faoliyatiga tarbiyachi tomonidan pedagogik malakali rahbarlik qilinishi.
- Musiqa burchagi yoki musiqa va teatr maydonining qulay joylashuvi.

Musiqiy burchak juda qiziqarli va yorqin tarzda joylashtirilishi mumkin - zinapoyada musiqiy ta'lim uchun zarur qo'llanmalar joylashgan sahna podiumi shaklida, shuningdek, yosh guruhlarda - matodan tikilgan turli xil belgilarda musiqiy burchak tashkil qilish mumkin. Musiqa burchagi uchun jihozlarni tanlashda bolalarning yoshini hisobga olish kerak. Shunday qilib, bolalar bog'chasida musiqiy burchaklarda va quyidagi jihozlar bo'lishi talab etiladi:

- ijodiy rolli o'yinlar uchun material yumshoq o'yinchoqlar;
- musiqali o'yinchoqlar; qo'g'irchoqlar;
- musiqa asboblari rasmlari, notalar;
- musiqiy cholg'u asboblari;
- o'yinchoq musiqa asboblari - bular qalin karton yoki yupqa faneradan yasalgan ovozsiz tekis cholg'u asboblari bo'lib, ular bolalar o'zlarini musiqachi sifatida tasavvur qiladigan o'yin vaziyatini yaratish uchun zarurdir.
- ovozli o'yinchoqlar (musiqiy bolg'a, bolg'acha, gitara, shang'illama, musiqiy cholg'u va hokazo. bolalar ularni ko'zdan kechiradilar, ulardan alohida tovushlar yoki qo'zg'almas ohangni ajratib olishga harakat qiladilar:
- shovqinli musiqa asboblari: (daflar, shang'illamalar, nog'oralar, marakaslar, kichik va katta qo'ng'iroqlar, qo'ng'iroqlar, boshqalar).

Musiqa burchagida quyidagi musiqiy va didaktik o'yinlar bo'lishi talab etiladi: («Qushlar va jo'jalar», «Nima o'ynayman?», «Bolalarim qayerda?», «Ajoyib sumka»).

Bolalarning mustaqil musiqiy faoliyatini rivojlantirishda tarbiyachining roli muhim bolib, bunda muammoli vaziyatlarni yaratish, bolalarni o'zgaruvchan mustaqil harakatlarga undash, o'rganilgan narsalarni yangi sharoitlarda qo'llash qobiliyatini rivojlantirishdir. Musiqaning quvnoq ovozi, ifodali so'zlari, kostyum elementlari ta'siri ostida bolalar yorqin ijobiy his-tuyg'ularga ega bo'ladilar. Bularning barchasi ularni his-tuyg'ularini qo'shiq, raqs va o'ynashda ifoda etishga undaydi, shuningdek har tomonlama shakllanishiga hissa qo'shadi. Guruh bolalarning turli xil musiqiy faoliyat turlariga jalb etish maqsadga muvofiq:

1. Bolalar musiqa asboblarini chalish. Bolalar metallofon, akkordeon, tugmachali akkordeon, do'mbira, baraban va boshqa cholg'u asboblarini chalishni juda yaxshi ko'radilar, ular mashg'ulotda o'rganilgan kuylar, ritmik naqshlarni ijro etishlari mumkin yoki ular o'zlarining kuylarini o'ylab topadilar va ijodkorlikni namoyish etadilar. Bolalarni ko'pincha yangi asbobni o'zlashtirish jarayoni o'ziga jalb qiladi. Bunday hollarda, ular bir-birlariga o'rgatishadi: yaxshi ijrochilar, ijroda qiynalganlarga ijro uslubini ko'rsatadilar. Bunday yordamni ko'pincha katta va tayyorgarlov guruhlarida ko'rish mumkin. Asboblarni ijro

etishda bolalar o'zlarining tovushlarini farqlashni o'rganadilar, yoqtirganlarini ajratib ko'rsatishni boshlaydilar, o'zlari «orkestr» tashkil qiladilar, dirijyorni tanlaydilar.

Tarbiyachining vazifasi - bolalarning ijodiy faoliyatini rag'batlantirishdir. Bolalarning mustaqil musiqiy faoliyatining eng yorqin shakllaridan biri bu - musiqiy o'yindir. Mustaqil musiqiy faoliyatda ishlatiladigan musiqiy va didaktik o'yinlar bolalarda idrok etish, musiqiy tovushning asosiy xususiyatlarini ajrata olish qobiliyatini rivojlantiradi: «Musiqali Loto», «Kim kuylayotganini taxmin qiling», «Ikki baraban», « Qo'shiqni rasmga ko'ra ayting «va boshqalar. Bolalarning mustaqil musiqiy faoliyatini rivojlantirishda tarbiyachining roli shundan iboratki, u bolani har xil musiqiy faoliyat turlarida faol bo'lishga undaydi, qulay pedagogik sharoitlar yaratadi: bolaning musiqiy taassurotlariga ta'siri, ularning tashabbusi bilan bolalar turli musuqiy faoliyatlarda ishtirok etadilar.

Tarbiyachi bolalarni mustaqil musiqiy faoliyatlarini tashkil etishi quyidagicha amalga oshiriladi:

- Musiqiy ta'lim uchun barcha dasturiy ta'minot talablarini bilish.
- O'z guruhingizning musiqiy materialini biling, musiqa mashg'ulotlarida musiqa rahbarining faol yordamchisi bo'lishi kerak.
- Bolalar tomonidan dasturiy musiqiy repertuarini o'zlashtirishda musiqa rahbariga yordam berish, harakatlarning aniq bajarilishi namunalarini ko'rsatish.
- Guruh bolalari bilan muntazam ravishda musiqa mashg'lotini o'tkazish.
- Texnik vositalar yordamida guruhda musiqiy asarlarni tinglash orqali bolalarning musiqiy tajribasini chuqurlashtirish.
- Bolalarning musiqiy mahorat va ko'nikmalarini rivojlantirish
- Tarbiyachi xushmuomala bo'lishi kerak, gohida bolalarning o'yinlarida sherik bo'lishi kerak. Tarbiyachining bolalarning qiziqishlari va qobiliyatlarini bilishi, bolalarda topshiriqni samarali va mas'uliyatli bajarishiga yordam beradi. Guruhdagi mustaqil musiqiy faoliyat bolalarning rivojlanish darajasining ko'rsatkichlaridan biri bo'lib, ular bilan olib borilgan ishlar natijasida bolalar olgan, bilimlar, ko'nikmalar mustahkamlashga yordam beradi.

Adabiyotlar:

1. Nurmatova I.T. Theatrical activity as a means of developing the creative abilities of younger preschoolers., Modern problems of science and yedugation., 15.12.2022.,136-140pp.International scientific and current research conferences.Virginiya.USA.

2. Nurmatova I.T. Development of creative activity of older preschool children by means of theaterized activity., european international journal of pedagogics.ISSN: 2751-000X., Pages: 20-25. SJIF – 5,983. <https://www.eipublication.com>.

3. Nurmatova I.T. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida musiqali sahnalashtirish asosidagi faoliyatlarni tashkil etishning shakl, usul va vositalari. //Лучшие интеллектуальные исследования.// Международный научно- образовательный электронный журнал.2023год. 9 сентябрь. – В.16.

РЕЗЮМЕ

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilar bilan musiqiy faoliyatlarni tashkil etish maktabgacha pedagogikaning dolzarb muommolaridan biri hisoblanadi. Mustaqil musiqiy faoliyatlar jarayonida bolaning ijodkorligi va uning faolligi har tomonlama rivojlanadi. Ushbu maqolada musqaqil musiqiy faoliyatlarni tashkil etish uslubi va shakllari haqida fikr mulohaza yuritiladi.

РЕЗЮМЕ

Организация музыкальной деятельности с воспитанниками дошкольных образовательных организаций является одной из актуальных проблем дошкольной педагогики. В ходе самостоятельной музыкальной деятельности всесторонне развивается творчество ребенка, его активность. В данной статье рассматриваются методы и формы организации сложной музыкальной деятельности.

SUMMARY

Organization of musical activities with students in preschool educational organizations is one of the urgent problems of preschool pedagogy. In the course of independent musical activities, the child's creativity and his activity develop in every way. This article discusses the methods and forms of organizing complex musical activities.